

— МЕТРО —

ЕДГАР АЛЛАН
ПО

ПАДІННЯ ДОМУ АШЕРІВ

Харків
«ФОЛІО»

ПАДІННЯ ДОМУ АШЕРІВ

Серце його схоже на завішену
бандуру, що дзвенить при най-
легшому подуві

Беранже

Одного похмурого осіннього дня їхав я вже від раннього ранку стороною, що мала в собі щось дивно сумовите. У повітрі повисла мовчанка, а хмари тяжко звисали, здавалося, до самісінької землі, давлючи на все живе і неживе. Нарешті, вже у вечірніх сутінках, угледів я перед собою родове обійстя Ашерів. Не знаю, як воно сталося, але вже за першого погляду на ці мури заводів моєю душею тривожний неспокій. Кажу це, бо мій стан вочевидь зовсім не відповідав тому сентиментальному настрою, з яким зазвичай сприймає людська душа навіть найпотворніші образи запустіння і руйнації у природі.

Я вдивлявся в картину, що відкрилася мені: будинок посеред простого одноманітного ландшафту, похмурі мури, вікна, що нагадували мертві зіниці, зрідка розкидані купини осоки, старі трухляві дерева — і мною опанувало така невимовне пригнічення, яке не можу порівняти з жодним подібним настроєм, хіба що з отвезінням затятого морфініста після опіумного одуру,

коли гiрке повернення у тверезий свiт буденного життя призводить до вiдчаю.

На всьому побаченому наче лежав вiдбиток такого холоду, пригнiчення, руїни життєвих сил, що жодне напруження уяви несло було додати позитиву. Вiд чого це могло бути? Я притримав коня, аби над цим помiркувати.

Справдi, що це було? Чому, коли я дивився на родинне обiйстя Ашерiв, мене оповила неймовiрна туга? Цю таємницю менi не вдалося розгадати, тож я так i не позбувся тривожного передчуття, що ятрило душу. Врештi довелося вдоволюнитися думкою, що, мабуть, зовсiм буденнi природнi явища в певних поєднаннях поза нашою свiдомiстю справляють на нас таке дивне враження. Тим часом, розмірковував я, якщо змiнити якiсь деталi в побаченому, то це має або пом'якшити попереднє враження чи навіть зовсiм позбутися його.

Пiд впливом цiєї думки повернув я коня до стрiмкого берега непривiтного ставу, що, полискуючи водним дзеркалом, обiймав загадковим спокоєм обiйстя. Я нахилився вперед, i страх повернувся до мене — в непорушнiй глибинi знову побачив ту саму картину, тiльки перевернуту та спотворену: купини осоки, стовбури дерев i вiкна, що нагадують мертвi зiницi.

Попри все, я мав прожити в цьому непривiтному будинку кiлька тижнiв.

Його власник, Родерiк Ашер, був моїм добрим товаришем дитинства, однак вiдтодi, як ми востаннє бачились, минуло чимало рокiв. Нагадав про давню дружбу лист, написаний його рукою, який знайшов мене в далекiй мiсцині. В ньому вiн настiйно прохав не вiдповiдi, а особистого побачення. Тональнiсть листа свiдчила про нервовe збудження автора, та й сама розповiдь була про

його тяжку тілесну недугу, душевний розлад, що гнітить його; він наголошував на щирому бажанні бачити мене, свого найкращого, або навіть єдиного товариша, сподіваючись, що моє веселе товариство полегшить його горе. Настрій та спосіб, в який він розказував про різні справи, потреба душі, що виразно пробивалась з його листа, не дозволили мені відмовити йому.

Хоч в дитинстві були ми нерозлийвода, однак, зізнаюся, що все-таки про свого приятеля знав я небагато — був він надмірно стриманим. Від людей чув, що його давній рід від початків знаний своєю душевною чуйністю і ця прикмета впродовж кількох століть спонукала його представників творити численні мистецькі шедеври. Останніми роками наперед вийшла не тільки щедра благодійність, а й пристрасне замилювання музикою. Я довідався також, що в родовому дереві Юшерів ніколи не було якихось тривких відгалужень — тобто весь рід продовжувався по прямій лінії, і так було завжди, хіба що з деякими винятками.

Отож, розмірковував я, через брак бічних ліній, окрім майнової спадщини упродовж століть унаслідувалися й духовні набутки від батька до сина. Гадаю, це стало причиною того, що врешті-решт ці два поняття стали єдиним цілим і обійстя почало носити назву: Дім Ашерів, що у селян стало асоціюватися і з родом, і їхнім замком.

Я вже казав, що моя дещо дитяча витівка — подивитися у водне дзеркало ставу, — тільки загострила перше дивне враження від обійстя. Поза сумнівом, я відчув, як посилилася моя забобонна тривога — чому не маю вжити цього слова? — і це послужило до дальшого його посилення. Ось, власне, й закон усіх почуттів, які ґрунтуються на тривозі. Мабуть, тільки в цьому причина, що

коли я відвернув очі від ставу й подивився на будинок, майнула мені дивна думка. Я згадую про неї тільки тому, щоб пояснити силу негативного враження, під яким я перебував. Моя уява була такою розбурханою, що мені ввижалося, мовби будинок та все навколо нього оповите особливою атмосферою, яка не мала нічого спільного з зовнішнім світом. Вона повставала зі спорохнявілих дерев, сірих мурів й мертвого ставу — тьмяні випари, таємничі і згубні.

Я намагався позбутися тих вражень, уважно придивляючись до справжнього вигляду замку. Здавалося, найважливішою його прикметою був давній вік. Час залишив на ньому свій відбиток. Дрібна цвіль, мов серпанком, вкрила мури та звисала ніжно сплеченими пасмами з піддашшя. Та це не мало нічого спільного з руїною. Мур тримався міцно, хоч було враження, що ця добре викладена камінна кладка от-от розкришиться. Це чомусь нагадало мені, що й дерев'яні вироби в приміщенні, де віддавна нікого не було, зберігають вигляд непошкодженості, а насправді спорохнявіли.

Окрім цих незначних ознак одряхління, розкиданих по всьому замку, мало що вказувало на його занепад. Хіба що від ока уважного глядача не могла сховатися ледь помітна тріщина, що тяглася ламаною лінією від даху по всьому фасаду й губилася десь у понурих глибинах ставу.

Я встиг це помітити, долаючи коротку биту дорогу, що вела до парадних дверей будинку. Слуга, що зустрічав мене, узяв мого коня, а я ступив під готичну арку передпокою. Ще один лакей, ступаючи тихо, повів мене понурими, заплутаними коридорами у кабінет свого пана. Більша частина того, що я бачив по дорозі, зміцнювала мої забобонні враження, про які я згадував.

І хоч більшість речей довкола — різьблена стеля, понуре оздоблення стін, чорна підлога, що за кожним кроком скрипіла, фантастично викладені гербові щити — були такі самі, або бодай подібні, до яких я звик з дитинства, а все ж дедалі більше дивувався, чому ця звичайність викликає в мене такі дивні враження.

На одному зі сходових маршів зустрівся мені домашній лікар Ашерів. Мені видалося, що на його обличчі застиг вираз лукавства і розгубленості. Він збентежено привітався і пішов своєю дорогою. Нарешті лакей широко розчинив двері і завів мене до свого пана.

Кімната була простора й висока. Вікна — довгі й вузькі — знаходилися далеко від дубової підлоги, що майже не було змоги до них дотягнутися. Крізь шиби віконного переплетіння ледь пробивалося слабе проміння вечірнього сонця. Цього світла вистачало на те, аби розрізнити найближчі предмети, однак, навіть напруживши зір, не вдавалося розгледіти ні дальніх закутків, ні склепіння багато прикрашеної стелі.

Стіни були вкриті темною матерією, всі меблі — розкішні, та, на жаль, незручні і зношені. Довкола було розкидано чимало книжок та музичних інструментів, та вони не додавали приміщенню затишку. Я відчув, що дихаю повітрям, просякнутим скорботою. На всьому лежав відбиток глибокої безнадії.

Коли я ввійшов, Ашер підвівся з канапи, на якій лежав, витягшись на повний зріст, і привітав мене так щиро, що мені спершу видалася ця сердечність штучною — таку зазвичай можна спостерігати у світському товаристві. Але уважніше подивившись на його обличчя, переконався, що він був цілком щирий. Ми сіли; і поки він говорив, я дивився на нього зі співчуттям, перемішаним зі страхом.

ЗМІСТ

Падіння дому Ашерів (<i>пер. Михайла Коберського</i>).....	3
Береніка (<i>пер. Юрія Лісняка</i>).....	24
Лігейя (<i>пер. В'ячеслава Вишневого</i>).....	35
Мюрелла (<i>пер. Ірини Бояновської</i>).....	55